

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและขอเสนอแนะ

การวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากความคิดของกลุ่มบุคคล 2 กลุ่ม คือ ตัวผู้สูงอายุเองและกลุ่มเยาวชนในกรุงเทพมหานคร เพื่อที่จะได้ภาพที่สมบูรณ์เกี่ยวกับผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน ทั้งในด้านบทบาทครอบครัวและบทบาทต่อชุมชน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมีสองกลุ่ม คือ กลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครในวันที่ย่อสำรวจ จำนวนทั้งสิ้น 400 คน และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-74 ปี ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครในวันที่ย่อสำรวจ จำนวนทั้งสิ้น 303 คน กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสำรวจความคิดเห็นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองมีสองลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นแบบสำรวจชนิดเลือกตอบซึ่งเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ และอีกลักษณะหนึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 3 ระดับ ซึ่งปรับมาจากมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เป็นแบบสำรวจความคิดเห็นที่ตอบบทบาทของผู้สูงอายุในสังคมไทย หลังจากตรวจสอบแล้วได้แบบสำรวจซึ่งแบ่งได้เป็น บทบาทครอบครัว จำนวน 47 ข้อ และบทบาทต่อชุมชน จำนวน 25 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล นอกจากผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเองแล้ว ยังมีผู้ช่วยเก็บข้อมูลเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีอีก 5 คน ซึ่งผู้วิจัยได้อบรมให้มีความเข้าใจในการใช้แบบสอบถามตรงกันและตรวจสอบด้วยตนเองโดยการสังเกตการสำรวจของผู้ช่วยวิจัยแต่ละคน นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบความเที่ยงของผู้วิจัยรายคู่ พบว่ามีความเที่ยง .9943 การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ที่ตกเป็นหน่วยของการสำรวจนั้น ใ้กลุ่มเยาวชนทำแบบสำรวจด้วยตนเองและกลุ่มผู้สูงอายุใช้วิธีการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เอส พี เอส เอส เอ็กซ์ (SPSS^X) คำนวณค่าความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ความแตกต่างของการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในสังคมไทยระหว่างกลุ่มเยาวชน และกลุ่มผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร รวมทั้งยังวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงของทั้งสองกลุ่มด้านการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในสังคมไทยอีกด้วย ซึ่งจะเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางและกราฟประกอบคำอธิบาย

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะสรุปในสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ และการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุในสังคมไทยของกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุใน กรุงเทพมหานคร ดังนี้

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสำรวจ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพผู้ตอบแบบสำรวจ สรุปได้ว่า

ลักษณะของกลุ่มเยาวชนที่สำรวจได้ มีเพศชายและเพศหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นโสด นับถือศาสนาพุทธ และมีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา (ปวช.) และปริญญาตรี เยาวชนกลุ่มนี้มีผู้สูงอายุอยู่รวมในครอบครัว เป็นส่วนใหญ่ และสถานภาพของผู้สูงอายุที่อยู่รวมในครอบครัวของเยาวชนนี้ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัวและญาติผู้ใหญ่ นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ยังพอใจที่จะให้มีผู้สูงอายุอยู่รวมในครอบครัวอีกด้วย จะเห็นได้ว่าเยาวชนที่สำรวจได้กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้สูงอายุ ในฐานะที่ผู้สูงอายุเป็นญาติผู้ใหญ่และหัวหน้าครอบครัว อีกทั้งยังมีความรู้สึกต่อผู้สูงอายุในทางที่ดีอีกด้วย

สำหรับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่สำรวจได้นั้น มีสัดส่วนของเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (สอดคล้องกับสัดส่วนของกลุ่มคนอายุ 60 ปีขึ้นไป ในสำมะโนประชากร ปี พ.ศ.2523) ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ยังอยู่รวมกับคู่สมรส นับถือศาสนาพุทธและได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนในระดับประถมศึกษา และเมื่อพิจารณาด้านการประกอบอาชีพ พบว่า ก่อนอายุ 60 ปี มีอาชีพค้าขายเป็นส่วนใหญ่ หลังอายุ 60 ปีแล้ว มีผู้สูงอายุ 30% ที่ยังประกอบอาชีพอยู่ สถานภาพของผู้สูงอายุในครอบครัวของผู้สูงอายุกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัวและญาติผู้ใหญ่ ญาติสนิทที่ผู้สูงอายุอยู่ด้วยมากที่สุด คือ บุตรหลาน นอกจากนี้ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังมีฐานะทางเศรษฐกิจพอใช้ มีสุขภาพดี และมี

ความรู้สึกต่อชีวิตยามชราในแง่พอใจและเฉย ๆ เป็นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ว่า กลุ่มผู้สูงอายุที่สำรวจ
 ใดกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีใ้ถูกทอดทิ้ง ยังอยู่ร่วมกับบุตรหลานและมีสถานภาพสูงในครอบครัว อีกทั้งยัง
 เป็นผู้ที่พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสุขภาพดีพอที่จะมีบทบาทในครอบครัว และสังคมอีกด้วย

2. การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทสูงอายุในสังคมไทยของกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุใน

กรุงเทพมหานคร

ก. บทบาทครอบครัว

1) บทบาทของผู้สูงอายุในฐานะสามีภรรยา

ทั้งกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้สูง
 อายุมีบทบาทด้าน การปฏิบัติต่อครอบครัวด้วยความรัก ความเข้าใจอย่างสม่ำเสมอ ภรรยาเป็นผู้ให้
 การดูแลเอาใจใส่และปรนนิบัติสามี รวมทั้งการให้การดูแลเอาใจใส่และรักษาพยาบาลเมื่อครอบครัว
 ป่วย นอกจากนี้ ทั้งสองกลุ่มยังมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในการอยู่ร่วมกันในวัยสูงอายุว่า
 สามีภรรยาในวัยสูงอายุมักอยู่ด้วยกันฉันท์เพื่อนมากกว่าจะมีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกัน อีกด้วย

ส่วนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุนั้น แตกต่างกันใน
 บทบาทของผู้สูงอายุด้าน การที่สามีเป็นผู้ส่งเสียเงินทองและเลี้ยงดูภรรยา การให้คำแนะนำใน
 การรักษาสุขภาพและการป้องกันโรคมัยไข้เจ็บแก่ครอบครัว การมีเรื่องขัดแย้งและทะเลาะกันบ่อย
 ครั้ง การรวมกันคิดช่วยกันตัดสินใจในปัญหาและเรื่องราวต่าง ๆ ของครอบครัว รวมทั้งความคิด
 เห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศในวัยสูงอายุว่าเป็นสิ่งน่าละอาย และการมีคู่อุปการะในวัยสูง
 อายุ

2) บทบาทของผู้สูงอายุในฐานะบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่

ทั้งกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้สูงอายุมิ
 บทบาทด้านการอบรมสั่งสอนบุตร วากล่าวตักเตือนเมื่อบุตรหลานกระทำผิด ให้คำแนะนำ เป็นที่
 ปรึกษาและช่วยแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว อีกทั้งยัง เป็นผู้เล่านิทานและประสบการณ์ที่เป็น
 ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตแก่บุตรหลานด้วย นอกจากนี้ทั้งสองกลุ่มยังมีความคิดเห็นว่าผู้สูงอายุ
 ควรจะอยู่ร่วมกับบุตรหลานในครอบครัวอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันอย่างไม่แน่ใจว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทด้านการอุปการะสงเคราะห์บุตรหลานได้ศึกษาเล่าเรียน รวมทั้ง การให้การอุปการะด้านที่อยู่อาศัยแก่บุตรหลาน นอกจากนี้ ทั้งสองกลุ่มยังมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันอย่างไม่เห็นด้วยว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทในการเลือกคูครองใหญ่บุตรหลานในผู้สูงอายุ อีกด้วย

ส่วนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุนั้นแตกต่างกันในบทบาทของผู้สูงอายุด้าน การเป็นผู้อบรมเด็กเล็ก ๆ ในครอบครัว การเป็นผู้ตัดสินใจในปัญหาและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว การเป็นผู้สอนบุตรหลานใหม่มีความรู้ในด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเป็นผู้อุปการะค่าใช้จ่ายและจัดหาสิ่งของเครื่องใช้แก่บุตรหลาน การเป็นผู้แบ่งเบาภาระในครอบครัว การเป็นที่ปรึกษาในการเลือกคูครองของบุตรหลาน การเป็นแบบอย่างที่ดีและได้รับความเคารพนับถือในครอบครัว รวมทั้งการไม่ได้รับความสนใจและไม่มีบทบาทใด ๆ ในครอบครัว

3) บทบาทของผู้สูงอายุในด้านเศรษฐกิจ

ทั้งกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุมีความคิดเห็นสอดคล้องกันอย่างไม่แน่ใจว่า ผู้สูงอายุต้องพึ่งรายได้จากบุตรหลานให้เลี้ยงดู

ส่วนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุแตกต่างกันในบทบาทของผู้สูงอายุด้านอำนาจการใช้จ่ายเงินในครอบครัว เกี่ยวกับการเป็นผู้ควบคุมการใช้จ่ายเงินในครอบครัว การเป็นผู้ตัดสินใจเลือกซื้อของหรือทรัพย์สินที่มีราคาแพง และการใช้จ่ายเงินของผู้สูงอายุจากที่เก็บสะสมไว้ ด้านการช่วยแบ่งเบาภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัว เกี่ยวกับการช่วยทำงานและการประหยัดค่าใช้จ่าย ด้านการเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินและผลประโยชน์ของครอบครัว รวมทั้งด้านการเป็นภาระทางเศรษฐกิจที่ครอบครัวต้องดูแลเอาใจใส่ โดยเฉพาะการรักษายาบาล

ข. บทบาทต่อชุมชน

1) บทบาทของผู้สูงอายุด้านการเป็นผู้นำในชุมชน

ทั้งกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทด้านการเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การเป็นผู้นำในการจัดการด้าน

พิธีกรรมในงานพิธีต่าง ๆ และการเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรมทางศาสนา นอกจากนี้ทั้งสองกลุ่มยังมีความคิดเห็นสอดคล้องกันอย่างไม่แน่ใจว่า การที่ผู้สูงอายุเป็นผู้นำในการปกครองประเทศทำให้ประเทศไม่พัฒนาเท่าที่ควร

ส่วนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุแตกต่างกันในบทบาทของผู้สูงอายุ การเป็นผู้นำในการปกครองประเทศ รวมทั้งสามารถปกครองประเทศได้ดีกว่าหนุ่มสาว เพราะมีประสบการณ์มากกว่า การเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน และการพูดคุยจูงใจเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน

2) บทบาทของผู้สูงอายุด้านการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ให้ความแนะนำและเป็นที่ปรึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชน

ทั้งกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทด้านการเป็นผู้ให้ความแนะนำและเป็นที่ปรึกษาในการประกอบวิชาชีพแก่ผู้สนใจในชุมชน และเป็นที่พึ่งหรือที่ปรึกษาในการจัดงานพิธีต่าง ๆ

ส่วนความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุ การเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในเรื่องที่มีความรู้ความสามารถแก่ชุมชน โดยเฉพาะในด้านศิลปวัฒนธรรม การเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือเป็นที่ปรึกษาในหน่วยงานราชการหรือเอกชน การเป็นที่ปรึกษาด้านการเมืองการปกครอง รวมทั้งการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดคำสอนทางศาสนาแก่คนในชุมชน

3) บทบาทของผู้สูงอายุด้านการเป็นผู้เสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์เพื่อช่วยเหลือชุมชน

ทั้งกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทด้านการเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และช่วยเหลือชุมชนเมื่อมีโอกาส นอกจากนี้ ทั้งสองกลุ่มยังมีความคิดเห็นสอดคล้องกันอย่างไม่แน่ใจว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้เผยแพร่วิธีการดูแลสุขภาพสภาพในวัยสูงอายุ

ส่วนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุแตกต่างกันในบทบาทของผู้สูงอายุด้าน การบริจาคเงินทำบุญกุศล การบริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือชุมชน การเป็นผู้รณรงค์หาทุนให้กับมูลนิธิต่าง ๆ รวมทั้งการเป็นผู้เผยแพร่วิธีการดูแลสุขภาพในวัยสูงอายุ

4) บทบาทของผู้สูงอายุด้านการเป็นภาระและไม่มีบทบาทใด ๆ ในชุมชน

ทั้งกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุมีความคิดเห็นสอดคล้องกันอย่างไม่แน่ใจว่าการมีผู้สูงอายุจำนวนมากในชุมชนเป็นภาระแก่สังคมในการเลี้ยงดูและจ่ายค่าสวัสดิการสังคม

ส่วนความคิดเห็นของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันว่า ผู้สูงอายุไม่ควรมีบทบาทใด ๆ ในชุมชน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า เพศ ไม่มีผลต่อการรับรู้ที่แตกต่างกันเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

1. บทบาทครอบครัว

การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในฐานะสามีภรรยา นั้น ทั้งกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกันอย่างแนบแน่น ในด้านการปฏิบัติต่อครอบครัวด้วยความรักความเข้าใจอย่างสม่ำเสมอ การดูแลเอาใจใส่และรักษาพยาบาลเมื่อครอบครัวป่วย การที่ภรรยาดูแลเอาใจใส่และปรนนิบัติสามี อันเป็นบทบาทหน้าที่ที่สามีภรรยาซึ่งปฏิบัติต่อกันอยู่แล้ว ทั้งนี้ เพราะบุคคลสามารถเรียนรู้บทบาทดังกล่าว จากพฤติกรรมที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อกัน การเรียนรู้ในโรงเรียนและสภาพแวดล้อม อันได้แก่ กลุ่มเพื่อน หรือสื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะมีการเรียนรู้บทบาทที่สามีภรรยาซึ่งปฏิบัติต่อกันแล้ว ยังเรียนรู้บทบาทในฐานะบิดามารดาว่า เป็นผู้อบรมเลี้ยงดูบุตรและเป็นพี่ที่ปรึกษาในปัญหาและเรื่องราวต่าง ๆ ตลอดจนการเรียนรู้บทบาทที่ควรปฏิบัติต่อชุมชนด้วย เป็นผลให้ทั้งกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุนับรู้อัตลักษณ์ที่ควรปฏิบัติต่อกัน

ข้อที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน คือ กลุ่มผู้สูงอายุเห็นว่า สามีเป็นผู้สูญเสียเงินทองและเลี้ยงดูภรรยา แต่กลุ่มเยาวชนแสดงความไม่แน่ใจ

ทั้งนี้เพราะกลุ่มเยาวชนชนคึกว่า ผู้สูงอายุคงไม่มีรายได้จากการทำงาน เงินทองที่ใช้อยู่ได้มาจากการที่ลูกหลานให้หรือเก็บสะสมไว้ จึงทำให้ไม่แน่ใจว่าผู้สูงอายุมีบทบาทในค่านนี้ ทั้งที่การสงเสี่ยเงินทองและเลี้ยงดูภรรยาเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของผู้ที่เป็นสามี ความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับบทบาทที่เยาวชนมองบทบาทของผู้สูงอายุในทาง เศรษฐกิจดังจะไดกล่าวต่อไป อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้สูงอายุปัจจุบันได้ตระหนักถึง ความสำคัญของภาวะ เศรษฐกิจและการมีรายได้ของตนเอง ผู้สูงอายุยังคิดว่าตนเองจะต้องมีรายได้จุนเจือเลี้ยงดูภรรยาอยู่ ดังจะเห็นได้ว่า 30% ของกลุ่มตัวอย่างนั้นยังประกอบอาชีพอยู่หลังอายุ 60 ปี

ส่วนในด้านของการอยู่รวมกันในวัยสูงอายุว่าจะมีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกันหรือไม่นี้ ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ผู้สูงอายุก็อยู่ด้วยกันฉันท์เพื่อนมากกว่าจะมี ความสัมพันธ์ทางเพศต่อกัน ทั้งนี้เพราะค่านิยมในสังคมไทยทำให้เกิดภาพพจน์ว่าเพศสัมพันธ์เป็น เรื่องของคนหนุ่มสาวเท่านั้น คนสูงอายุควรมุ่งเข้าวัดศคิเลสไม่ควรยุ่งเรื่องเพศสัมพันธ์ ซึ่งเรื่องดังกล่าวนี้มีข้อมูลน่าสนใจ คือ จากการสำรวจชายอายุ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 800 คน ในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า 70 % ยังมีความต้องการทางเพศอยู่เกือบ 100 % เพศหญิงมีความรู้สึกลดลงบ้างแต่โดยทั่วไปแล้ว ผู้สูงอายุยังมีความสัมพันธ์ทางเพศ 2-3 ครั้งต่อเดือนเท่านั้น (บรรลุ ศิริพานิช 2528 : 128-134) อย่างไรก็ตาม การมีเพศสัมพันธ์ในวัยสูงอายุยังขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นต้น ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว สามีภรรยาที่อยู่กินกันเป็นเวลานาน ๆ จนถึงวัยสูงอายุนั้น มักจะมีความสุขอยู่ที่การเป็นเพื่อน ความต้องการที่จะอยู่ใกล้ชิดกัน รวมทั้งการให้ความรัก ความเข้าใจ ซึ่งกันและกันมากกว่าที่จะมุ่งในเรื่องของการมีเพศสัมพันธ์เท่านั้น

การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในฐานะบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ั้น ทั้งกลุ่มเยาวชนและสูงอายุมีความเห็นสอดคล้องว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้มีบทบาทด้านการอบรมสั่งสอนบุตร การให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาและช่วยแก้ไขปัญหาคในครอบครัวรวมทั้งการเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตแก่บุตรหลานในครอบครัว อีกด้วย บทบาทของผู้สูงอายุดังกล่าวนี้ เป็นบทบาทที่ทั้งเยาวชนและผู้สูงอายุ เรียนรู้ว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในฐานะบิดามารดาอยู่แล้วไม่ว่าบิดามารดาอยู่ในวัยสูงอายุหรือไม่ก็ตาม

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังรับรู้ว่าคุณเองมีบทบาทในการช่วยแบ่งเบาภาระในครอบครัว ได้แก่ การเลี้ยงดูและช่วยดูแลเด็กเล็ก ๆ ในครอบครัว การอยู่เฝ้าบ้าน ในขณะที่บุตรหลานไปทำงาน การดูแลรักษาพยาบาลเมื่อบุตรหลานในครอบครัวเจ็บป่วย แต่กลุ่มเยาวชนชนแสดงความไม่แน่ใจว่าผู้สูงอายุมีบทบาทเหล่านี้ ซึ่งความคิดเห็นของผู้สูงอายุดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฟิรลีตี คำนวณศิลป์ และคณะ (2523 : 171) ว่า "คนชราไทยมองว่าตนเองยังมีคุณค่าหรือมีประโยชน์สำหรับบุตรหลานในครอบครัว เป็นที่พึ่งทางใจ ช่วยในการสั่งสอนบุตรหลาน ช่วยทำงานบ้านและดูแลบ้าน" งานวิจัยของ นิส้า ชูโต (2525 : 4-1) ว่า "ครอบครัวและลูก ๆ มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตในวัยชรา คนชราไทยส่วนใหญ่อยู่รวมกับคู่สมรสหรือลูกหลานญาติพี่น้อง การอยู่รวมกันในครอบครัวนี้เองคนชราจึงมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาในครอบครัวและช่วยดูแลเลี้ยงหลาน หรือเด็กเล็ก ๆ" รวมทั้งงานวิจัยของ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2528 : 139) ว่า "ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความประสงค์ที่จะช่วยบุตรหลานทำกิจกรรมต่าง ๆ เท่าที่จะสามารถทำได้ ซึ่งกิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำส่วนใหญ่ได้แก่ การทำงานบ้าน เลี้ยงหลาน เฝ้าบ้าน เป็นต้น" ข้อค้นพบจากงานวิจัยดังกล่าว เป็นการสนับสนุนว่าผู้สูงอายุมีบทบาทในการช่วยแบ่งเบาภาระในครอบครัว แต่การที่กลุ่มเยาวชนชนแสดงความไม่แน่ใจอาจจะเป็นเพราะกลุ่มเยาวชนที่สำรวจส่วนใหญ่ (ประมาณ 89%) เป็นผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ เยาวชนเหล่านี้จึงใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในสถานศึกษาหรืออยู่นอกบ้าน จึงไม่ได้รับรู้ว่า ผู้สูงอายุได้รับภาระหน้าที่การงานทางบ้านอย่างไรบ้าง กลุ่มเยาวชนจึงแสดงความไม่แน่ใจในบทบาทด้านการแบ่งเบาภาระในครอบครัว

ส่วนบทบาทด้านการเลือกคู่ครองให้กับบุตรหลานในครอบครัวนั้น ทั้งสองกลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างสอดคล้องกันว่า ผู้สูงอายุไม่มีบทบาทในการเลือกคู่ครองให้กับบุตรหลานในครอบครัว ทั้งสองกลุ่มยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในด้านการเป็นที่ปรึกษากัน ในการเลือกคู่ครองแก่บุตรหลาน โดยที่กลุ่มผู้สูงอายุเห็นว่าตนมีบทบาทด้านนี้มากกว่าความเห็นของกลุ่มเยาวชนอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ได้รู้ได้เห็นเรื่องเหล่านี้มาก่อน ถึงแม้ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไป การเลือกคู่ครองก็ยังเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการดำเนินชีวิตอยู่ดี ในสมัยก่อนผู้ใหญ่จะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเลือกคู่ครองโดยพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เลือกคู่ครองให้กับบุตรหลานของตน หรือที่เรียกว่าประเพณี "การคลุมถุงชน" ซึ่งในปัจจุบันประเพณีนี้ค่อย ๆ หดหายไป เพราะหนุ่มสาวมีอิสระในการเลือกคู่ครองมากขึ้นเนื่องจากการมีโอกาสรู้จักสนิมสนมกันเอง ทั้งในสถานบันการศึกษา การประกอบอาชีพและการรวมกิจการเนื่องในโอกาส

ต่าง ๆ โดยไม่ต้องมีผู้ใหญ่คอยชักนำ แต่ผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุในครอบครัวก็ยิ่งแสดงความเป็นห่วง เป็นใย ไม่ว่าบุตรหลานจะเชื่อฟังหรือไม่ก็ตาม แต่ถึงอย่างไร ประเพณีการแต่งงานของไทยก็ยัง นิยมให้ผู้ใหญ่หรือผู้มีอาวุโส เป็นผู้เชิญแขกเป็นประธาน หรือที่ปรึกษาในการขอจัดการแต่งงานให้ เพื่อความเป็นสิริมงคลและความสุขของการ เริ่มต้นชีวิตคู่ของบุตรหลานนั่นเอง

นอกจากนี้ กลุ่มเยาวชนก็ยังแสดงความไม่เห็นด้วยว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ก่อให้เกิด ปัญหาความยุ่งยากมาสู่ครอบครัว และมีบทบาทใด ๆ ในครอบครัว แต่ผู้สูงอายุ แสดงความไม่ แน่ใจ ความคิดเห็นของผู้สูงอายุ ดังกล่าวอาจเนื่องมาจาก ผลของการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ และจิตใจ เพราะต้องสูญเสียบทบาท เกี่ยวกับหน้าที่การงานและความหนุ่มในครอบครัว ทำให้ผู้สูง อายุเป็นผู้ที่มีอารมณ์ไม่มั่นคง กล่าวคือ หงุดหงิดและน้อยใจง่าย จึงทำให้ไม่แน่ใจว่าตนเป็นผู้ที่ก่อ ให้เกิดปัญหาที่บุตรหลานในครอบครัว และยังคงเป็นผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวอีกต่อไปหรือไม่

อย่างไรก็ตาม ทั้งสองกลุ่มยังมีความเห็นว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทในการเป็นแบบ อย่างที่ดีและได้รับความเคารพนับถือในครอบครัว รวมทั้งยังแสดงความไม่เห็นด้วยว่า ผู้สูงอายุไม่ ได้รับความสนใจจากบุตรหลานในครอบครัว นั่นก็แสดงให้เห็นถึง การยอมรับว่าผู้สูงอายุเป็นผู้มี บทบาทสำคัญของครอบครัวในฐานะบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ และลูกหลานก็ไม่ได้ทอดทิ้ง กลุ่ม เยาวชนมีความเห็นตรงกับผู้สูงอายุว่าเป็นผู้ที่ต้นตอให้การดูแลเอาใจใส่ อันเป็นลักษณะการอบรม สั่งสอนในครอบครัวไทยเช่นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า คำสอนทางศาสนาและการอบรมเลี้ยงดูแบบไทย ๆ ยังมีอิทธิพลอยู่มากในการสอนให้คนมีความกตัญญูแก่เวทิต่อพ่อแม่และผู้มีพระคุณการอบรมสั่งสอนและ การมีจริยธรรมดังกล่าว จึงทำให้ผู้สูงอายุในสังคมไทยได้รับการยกย่องว่ามีบทบาทต่อครอบครัว และมีคุณค่าในสังคมนอกเหนือจากในครอบครัวอีกด้วย

การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในदान เศรษฐกิจในครอบครัวนั้น กลุ่มเยาวชน และผู้สูงอายุมีความคิดเห็นขัดแย้งกันเป็นส่วนใหญ่ ทั้งในดานอำนาจการใช้จ่ายเงินในครอบครัว การช่วยแบ่งเบาภาระทางเศรษฐกิจในครอบครัว การดูแลและรักษาผลประโยชน์ในครอบครัว ตลอดจนการ เป็นภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุเห็นว่าตนมีบทบาทเหล่านี้มากกว่า ความเห็นของกลุ่มเยาวชน อาจเป็นเพราะกลุ่มผู้สูงอายุเคยมีประสบการณ์ตรงและเข้าใจฐานะ ทางเศรษฐกิจของครอบครัวได้ดีจะเห็นได้ จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในการวิจัยครั้งนี้ มีผู้สูงอายุร้อยละ 30 ยังประกอบอาชีพอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ (สถาบันประชากรศาสตร์ 2528 : 38 - 44) ที่สรุปจากข้อมูลดานเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในงาน

วิจัยต่าง ๆ ว่า มีผู้สูงอายุอย่างน้อยร้อยละ 20 - 30 ที่ยังมั่งงานทำและได้รายได้จากงานของตนเอง นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุในปัจจุบันเกี่ยวข้องกับการเงินมากกว่าเมื่อก่อน รวมทั้งยังต้องปรับตัวให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน เช่น การมีเงินเก็บสะสมฝากธนาคารไว้กินดอกเบี่ยยามชรา เป็นต้น รวมทั้งมีผู้สูงอายุที่มีฐานะดีส่วนหนึ่งยังเป็นกำลังสำคัญทางด้านการเงินเป็นครั้งคราวแก่บุตรหลานที่แยกครอบครัวไปแล้วด้วย จากข้อค้นพบดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า มีผู้สูงอายุจำนวนมากไม่น้อยทีเดียวที่มีบทบาทต่อครอบครัวในเชิงเศรษฐกิจ การที่ผู้สูงอายุได้ผ่านชีวิตและเข้าใจฐานะทางเศรษฐกิจในเมืองหลวง ซึ่งปัจจุบันเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายเป็นส่วนใหญ่ ผู้สูงอายุจึงจำเป็นต้องมีรายได้ประจำเป็นของตนเองไม่ว่าจะได้มาจากการทำงาน หรือผลประโยชน์อื่นใดก็ตาม ปัจจุบันการจะหวังรายได้จากบุตรหลานคงจะเป็นรายได้ชั่วคราวมากกว่ารายได้ประจำ อีกทั้งรัฐบาลเองก็มิได้มีระบบการประกันสังคมแก่ผู้สูงอายุที่มีได้เป็นข้าราชการบำนาญ ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงจำเป็นต้องวางแผนแลดูผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนเองในทุก ๆ ด้าน

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในทางเศรษฐกิจที่กลุ่มเยาวชนชนแสดง ความไม่แน่ใจนั้น อาจเป็นเพราะเยาวชนอยู่ในวัยที่กำลังศึกษา ไม่ต้องรับภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัวจึงทำให้ไม่ทราบบทบาทของผู้สูงอายุในทางเศรษฐกิจอย่างแน่ชัด หรือแม้แต่ฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองหรือครอบครัวก็ตาม

2. บทบาทต่อชุมชน

การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทด้านการเป็นผู้นำในชุมชนของผู้สูงอายุนั้น ทั้งกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุมีความคิดเห็นไปในแนวเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ ทั้งสองกลุ่มเห็นว่าผู้สูงอายุเป็นผู้มีบทบาทในการอนุรักษ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย การจัดการด้านพิธีกรรม และการปฏิบัติธรรมทางศาสนา รวมทั้งการพูดชักจูงเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนมากกว่าการมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางการปกครองและการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า บทบาททางด้านอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำได้จะต้องเป็นผู้ที่ใช้ระยะเวลาพอสมควรในการสั่งสอนและฝึกฝนจนเป็นผู้มีความชำนาญ และมีประสบการณ์ในด้านอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นการแน่นอนที่ท่านเหล่านั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุ ดังจะเห็นได้จากผลงานที่ผู้สูงอายุได้อุรักษ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ทั้งในด้านดนตรีไทย ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านต่าง ๆ ได้แก่ หนังตะลุง หุ่นกระบอก เป็นต้น การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นบทบาทที่เห็นได้ชัดด้านหนึ่งของผู้สูงอายุ อาทิเช่น ท่านอาจารย์มนตรี ตราโมท ผู้นำในการอนุรักษ์และ

สงเสริมด้านดนตรีไทย และ นางขึ้น สกุลแก้ว ผู้นำในการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นกระบอก เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังมีบทบาทในการปฏิบัติธรรมทางศาสนา ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้สูงอายุมักปฏิบัติธรรมทางศาสนาโดยการไปวัดฟังเทศน์และการสวดมนต์ไหว้พระอยู่เป็นประจำ ซึ่งนอกจากจะปฏิบัติเองแล้วยังชักชวนและสอนบุตรหลานในครอบครัว ตลอดจนผู้ใกล้ชิดในชุมชนให้ปฏิบัติด้วยนับว่าผู้สูงอายุเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรมทางศาสนาที่สำคัญในชุมชน อีกทั้งยังเป็นผู้ที่สามารถพูดจาโนมน้าวให้ผู้อื่นเชื่อฟังและปฏิบัติตามได้ เพราะสังคมไทยยังเป็นสังคมที่ให้ความเคารพผู้มีอาวุโสสูงกว่า จึงทำให้ผู้สูงอายุยังมีอิทธิพลในการพูดชักจูงให้เกิดความสามัคคีในชุมชนได้

ส่วนบทบาทด้านการเป็นผู้นำทางการเมืองการปกครอง และการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจนั้น เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถส่วนบุคคลมากกว่า ความมีวิสัยทัศน์ เพราะเป็นบทบาทที่ต้องอาศัยประสบการณ์ ความรอบคอบ ความรอบรู้ และเทคนิควิธีการในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนความคล่องตัวในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ เป็นผลให้ผู้สูงอายุที่มีบทบาทด้านนี้มีเป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนผู้สูงอายุทั้งประเทศและผู้สูงอายุกลุ่มนี้ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและเคยมีอำนาจในการบริหารระดับประเทศมาก่อน เมื่อถึงเวลาที่ต้องปลดเกษียณตัวเองออกจากงานที่ทำประจำอยู่ก็กลับเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ในฐานะของหัวหน้าพรรคการเมือง ที่ปรึกษาทางการเมือง หรือการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร เป็นต้น เมื่ออายุมากขึ้นหรือไม่สามารถทำหน้าที่ในการบริหารประเทศได้ บทบาทก็จะเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะของรัฐมนตรีอาวุโส ซึ่งมีบทบาทแฝงทางการเมือง เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ การเขียนบทความและการแสดงทัศนะทางการเมืองต่าง ๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตามบทบาทของผู้สูงอายุดังกล่าวนี้มีเป็นจำนวนน้อยและเป็นลักษณะเฉพาะตัวบุคคลเท่านั้น ทำให้ทั้งเยาวชนและผู้สูงอายุแสดงความไม่แน่ใจว่า โดยทั่วไปแล้ว ผู้สูงอายุในสังคมไทยจะเป็นผู้ที่มีบทบาททางการเมืองการปกครองและช่วยแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจได้

การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุด้านการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ให้คำแนะนำ และเป็นที่ปรึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนนั้น ทั้งกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุมีความเห็นสอดคล้องกันว่าผู้สูงอายุมีบทบาทในการให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษา ในการประกอบวิชาชีพแก่ผู้สนใจในชุมชน รวมทั้งการเป็นที่ปรึกษาในการจัดงานพิธีต่าง ๆ ด้วย เนื่องจากการเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานและการประกอบวิชาชีพมาก่อนรวมทั้ง การมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ในการจัดการงานพิธีกรรมต่าง ๆ ในฐานะครู เช่น พิธีกรรมในการแต่งงาน งานบวช งานศพ เป็นต้น ให้ภัย

คนรุ่นหลังในสังคม ซึ่งขอคนพบคั้งกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฟิริลลิตี คำนวนศิลป์ และคณะ (2523 : 171) ว่า "คนชราส่วนใหญ่มองว่าตนเองมีคุณค่าต่อสังคมในด้านการใช้ความช่วยเหลือบุคคลอื่น ๆ และสามารถให้คำปรึกษาในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ได้" จะเห็นได้ว่า บทบาทของการถ่ายทอดความรู้จากผู้และผู้ที่มีประสบการณ์นั้น เป็นบทบาทที่สำคัญบทบาทหนึ่งที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้และยังได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มเยาวชนอีกด้วย ซึ่งน่าจะเป็นบทบาทที่คงอยู่ต่อไป

ส่วนการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุ ในด้านความรู้ความสามารถทางด้านศิลปวัฒนธรรม การถ่ายทอดคำสอนทางศาสนา รวมทั้ง การเป็นที่ปรึกษาในหน่วยงานราชการหรือเอกชนต่าง ๆ นั้น ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นขัดแย้งว่า โดยที่กลุ่มเยาวชนเห็นว่าผู้สูงอายุมีบทบาทแก่กลุ่มผู้สูงอายุเองกลับแสดงความไม่แน่ใจ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุไม่แน่ใจว่าความรู้ความสามารถของตนที่จะถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลังนั้น เป็นความคิดที่ล้าสมัยและคนรุ่นหลังจะยอมรับความรู้ความสามารถของตนหรือไม่ เนื่องจากผู้สูงอายุที่สำรวจเป็นผู้ที่ไม่ได้ศึกษาร้อยละ 31 และจบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 48 จึงทำให้ผู้สูงอายุเกิดความไม่มั่นใจว่าตนจะสามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในบทบาทดังกล่าวได้ แต่ในปัจจุบันนี้ทางรัฐบาลได้จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษาคณะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่ผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไป จุดมุ่งหมายหลักอีกประการหนึ่งก็เพื่อจะนำเอาประสบการณ์ความรู้ความสามารถของผู้สูงอายุมาถ่ายทอดให้แก่เยาวชน (สมคิด โชติทวีชัย และดาวลดา พลอยมุกดา 2529 : 61-68) ซึ่งผลที่ตามของโครงการนี้ นอกจากจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจแล้ว เยาวชนและประชาชนทั่วไป ก็จะได้รับประโยชน์จากความรู้อะประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุได้สะสมมาตลอดชีวิต ซึ่งถือ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญและมีคุณค่าของชาติประการหนึ่งด้วย

บทบาทของผู้สูงอายุด้านการเป็นผู้เสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์เพื่อช่วยเหลือชุมชนนั้น กลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมปลูกเสื่อชาวบ้าน กิจกรรมอาสาภาค เป็นต้น รวมทั้งการช่วยเหลือชุมชนเมื่อมีโอกาสและการช่วยจัดกิจกรรมทางศาสนาอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้สูงอายุที่สำรวจได้ ประมาณ 60% ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพจึงไม่มีภาระหน้าที่การงานที่ต้องรับผิดชอบ จากประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุได้สะสมมากกว่า 60 ปีนั้น ผู้สูงอายุยังเป็นผู้ที่สามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวมได้ในลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม และกิจกรรม

ดังกล่าวนี้ เป็นกิจกรรมที่ไม่ต้องมีภาระรับผิดชอบมากนักและอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน ซึ่งนอกจากจะมีประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมแล้ว ยังมีประโยชน์ต่อผู้สูงอายุเองในแง่ของการได้พบปะสังสรรค์เพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันหรือเพื่อนต่างรุ่นต่างวัย ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ฯลฯ อีกด้วย นอกจากนี้ ข้อค้นพบดังกล่าวยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเชมิกา ยะมารัต (2527 : 120) ว่า "คนชราเป็นบุคคลที่ต้องการมีบทบาทต่าง ๆ ทางสังคม และต้องการมีส่วนร่วมทางสังคม" และงานวิจัยของกรมการศึกษาขนอกโรงเรียน (2528 : 139) ว่า "ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีความประสงค์ที่จะมีบทบาทช่วยเหลือสังคมและกำลังพยายามช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านศาสนา ด้านการเงิน เป็นต้น" จะเห็นได้ว่า นอกจากตัวผู้สูงอายุเองยอมรับว่าตนเองมีบทบาทด้านการช่วยเหลือชุมชนแล้ว เขาวงชนยังให้การสนับสนุนทำให้บทบาทของผู้สูงอายุชัดเจนขึ้น แม้ว่าปัจจุบัน รัฐบาลและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องของไต้หวันสนับสนุนและยกย่องให้ผู้สูงอายุมีบทบาทมากขึ้นทั้งทางด้าน การอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม การถ่ายทอดความรู้ในฐานะที่เป็นผู้มีประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ฯลฯ แต่ก็ควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีบทบาทมากกว่านี้ทั้งในระดับประเทศ และระดับท้องถิ่นด้วย

ส่วนบทบาทด้านการบริจาคเงินทำบุญกุศลศาสนาและช่วยเหลือชุมชน รวมทั้งเป็นผู้รณรงค์หาทุนให้กับมูลนิธิต่าง ๆ นั้น ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มผู้สูงอายุเห็นว่าตนมีบทบาทด้านนี้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ในขณะที่กลุ่มเยาวชนแสดงความไม่แน่ใจ ทั้งนี้ บทบาทด้านนี้เป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับฐานะทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุที่กลุ่มเยาวชนแสดงความไม่แน่ใจว่าผู้สูงอายุมีบทบาทในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างไรอยู่แล้ว ประกอบกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ประมาณ 70%) เป็นผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพแล้วจึงไม่มีรายได้ นอกจากเงินที่เก็บสะสมหรือลูกหลานให้ เป็นครั้งเป็นคราว เป็นผลให้เยาวชนแสดงความไม่แน่ใจว่าผู้สูงอายุได้เสียสละกำลังทรัพย์เพื่อช่วยเหลือชุมชน

บทบาทด้านการเป็นกระตือรือร้นและไม่มีบทบาทใด ๆ ในชุมชนนั้น กลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุแสดงความไม่แน่ใจว่า การมีผู้สูงอายุจำนวนมากในชุมชนเป็นภาระแก่สังคมในการเลี้ยงดูและจ่ายสวัสดิการสังคม ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ผู้สูงอายุในสังคมส่วนใหญ่จะอยู่ร่วมกับครอบครัวและมีลูกหลานดูแล ถึงแม้ว่าจะมีผู้สูงอายุที่ต้องอยู่ลำพังเพียงคนเดียว แต่ก็มีเป็นจำนวนน้อย (ประมาณ 5% จากข้อมูลของผู้วิจัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิสา ซูโต (2525 : 3-1)) ผู้สูงอายุเหล่านี้ส่วนหนึ่ง สามารถดูแลช่วยเหลือตนเองได้ ส่วนผู้ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้นั้นแม้

รัฐบาลได้จัดให้มีสถานสงเคราะห์คนชราจำนวน 8 แห่ง ที่ผู้สูงอายุสามารถจะเข้าไปอยู่อาศัยได้ อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีความสุขที่จะอยู่รวมในครอบครัวนั้น น่าจะเป็นทางออก ที่ดีที่สุดสำหรับการแก้ปัญหาความยากลำบากของผู้สูงอายุมากในสังคม และผู้สูงอายุยังได้รับความอบอุ่นจาก ครอบครัวในวันบั้นปลายของชีวิตอีกด้วย

ส่วนความคิดเห็นที่ว่า ผู้สูงอายุไม่ควรมีบทบาทใด ๆ ในชุมชนนั้น ทั้งสองกลุ่มมี ความคิดเห็นขัดแย้งกัน กล่าวคือ เยาวชนแสดงความไม่เห็นด้วยในขณะที่ผู้สูงอายุไม่แน่ใจว่า การรับรู้เหล่านี้แสดงว่า เยาวชนยังมองเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุว่ามีประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของ สายหยุด ทองแตม (2527 : 95) ว่า "นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัด อุตรดิตถ์มีเจตคติทางบวกต่อประชากรผู้สูงอายุทุกด้าน โดยมีเจตคติทางบวกด้านคุณค่าบทบาทของ ประชากรผู้สูงอายุสูงสุด" สำหรับการรับรู้คุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุนั้น มีงานวิจัยของ พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ และคณะ (2523 : 171) เขมิกา ยะมารัต (2527 : 120) และกรมการศึกษา นอกโรงเรียน (2528 : 139) ต่างก็พบว่า ผู้สูงอายุมองว่าตนเองมีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อ สังคม ซึ่งเป็นการสนับสนุนข้อค้นพบของผู้นี้วิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุต่อชุมชนว่า ผู้สูงอายุเป็น ผู้ที่มีคุณค่าและสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างดี

การวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในสังคมไทยตามการรับรู้ของกลุ่มเยาวชน และผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครนั้น กล่าวโดยสรุปว่า ผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบันยังคงมี บทบาทสำคัญต่อครอบครัวและชุมชน ซึ่งลักษณะบทบาทของผู้สูงอายุต่อครอบครัวในฐานะสามีภรรยา ยังให้การดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกันอยู่ในฐานะบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุยังเป็นผู้มี บทบาทในการอบรมเลี้ยงดูและที่ปรึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ในครอบครัว เป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ และได้รับการเคารพนับถือ อย่างไรก็ตามไม่พบว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้มีบทบาทในทางเศรษฐกิจของ ครอบครัว ส่วนบทบาทต่อชุมชนนั้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญทางด้านความเป็นผู้นำ และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและพิธีกรรม รวมทั้งด้านศาสนา มากกว่าด้านการเมืองการปกครองและ ด้านเศรษฐกิจ การที่ได้ออกการวิจัยในลักษณะที่มีความสอดคล้องกันของความคิดเห็นระหว่างกลุ่ม เยาวชนและผู้สูงอายุเช่นนี้ ผู้วิจัยคิดว่า ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเยาวชนนั้นเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับ ผู้สูงอายุ เพราะส่วนใหญ่มีผู้สูงอายุอยู่ด้วยในครอบครัวและยังมีความรู้สึกพอใจที่ได้อยู่กับผู้สูงอายุ ด้วย ส่วนลักษณะของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุนั้นก็เป็นกลุ่มที่ส่วนใหญ่อยู่ในครอบครัวไม่ถูกทอดทิ้งและ ค่อนข้างพอใจกับชีวิตยามชรา ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มดังกล่าว เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างมี

ความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด มีความเข้าใจสถานภาพของกันและกัน ผลวิจัยที่ได้จึงมีความสอดคล้องกันในการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญของครอบครัวและชุมชนของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในสังคมไทยตามการรับรู้ของประชากรกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มวัยแรงงาน กลุ่มวัยก่อนวัยสูงอายุ ซึ่งจะทำให้ได้ภาพที่สมบูรณ์ขึ้นเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุ รวมทั้ง ควรศึกษาจากประชากรในเขตพื้นที่อื่นนอกเขตกรุงเทพมหานคร เช่น เขตภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคอีสาน เป็นต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดบทบาทที่แน่ชัดแก่กลุ่มผู้สูงอายุในการดำเนินบทบาท นอกจากนี้ควรมีการศึกษาวิจัยการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทซ้ำทุก ๆ 10 ปี เพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงและปรับบทบาทอยู่เสมอ ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์แก่กลุ่มผู้สูงอายุเองโดยตรงแล้ว ยังทำให้คนกลุ่มอื่นในสังคมสามารถอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

2. ควรมีการศึกษาวิจัยการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุ ตามตัวแปรต่าง ๆ ที่น่าจะมีผลให้การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทแตกต่างกัน เช่น ระดับการศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจ ของคนกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อที่จะได้ภาพที่ชัดเจนขึ้นเกี่ยวกับการรับรู้บทบาทของผู้สูงอายุ

3. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในทางเศรษฐกิจให้แน่ชัด ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ การมีรายได้ เงินเก็บสะสม และความต้องการมีงานทำของผู้สูงอายุ รวมทั้งการศึกษามหาวิทยาลัยของสูงอายุจากประชากรกลุ่มอื่นที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัวด้วย เพื่อจะได้ทราบว่าบทบาทของผู้สูงอายุในทางเศรษฐกิจที่มีต่อครอบครัวนั้นเป็นเช่นไร

4. เนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันที่จะให้ความสุขความอบอุ่นในบั้นปลายชีวิตแก่ผู้สูงอายุ สมาชิกในครอบครัวทุกคนควรจะให้การสนับสนุน ในการที่ผู้สูงอายุมีบทบาทรวมในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว อาทิ เช่น การเป็นที่ปรึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ของครอบครัว การช่วยดูแลเด็กเล็ก ๆ ในครอบครัว เป็นต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนมีคุณค่าประโยชน์ต่อครอบครัว โดยเฉพาะบทบาทของการถ่ายทอดประสบการณ์ซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มเยาวชนกับกลุ่มผู้สูงอายุ

5. รัฐควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมหน่วยงานที่จัดกิจกรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น ชมรมผู้สูงอายุของมูลนิธิวิจิตรประสาทในพระบรมราชูปถัมภ์ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ชมรมผู้สูงอายุในสถานพยาบาลต่าง ๆ เป็นต้น รวมทั้งการช่วยประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้พบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ เป็นที่ปรึกษาเรื่องราวต่าง ๆ แก่ผู้สนใจในชุมชน ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ทั้งการเกิดความภาคภูมิใจในตัวผู้สูงอายุและผู้อื่นในชุมชนด้วย

6. เนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบันที่ทุกคนต้องดูแลช่วยเหลือตนเองมากขึ้น ผู้สูงอายุควรได้รับความช่วยเหลือทางด้านการเงินและสวัสดิการจากรัฐบาลในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นหลักประกันว่า ผู้สูงอายุจะสามารถมีชีวิตยืนยาวได้โดยไม่เดือดร้อนเนื่องจากภาวะทางการเงิน

7. อันเนื่องมาจากภาวะการมีประชากรสูงอายุที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เพราะคนมีอายุยืนยาวขึ้น รัฐบาลจึงควรตระหนักถึงการให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย การเตรียมตัวเตรียมใจใช้ชีวิตในยามชรา

8. ควรจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนเพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุมากขึ้น ตลอดจนการเรียนรู้ในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีแก่ประชากรผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างวัย

9. จากการศึกษา พบว่า มีผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งอย่างน้อยประมาณ 5 % ของผู้สูงอายุตามลำพัง ควรจะได้มีการศึกษาเฉพาะกลุ่มนี้เป็นพิเศษเพื่อเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ให้ลึกซึ้ง และหาแนวทางแก้ไขต่อไป